

Piia Laaksonen, KK,

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja Aura, mentoriopettaja Rinnalla-hanke, Turun yliopisto

Tiina Sironen, KK,

Varhaiskasvatuksen opettaja Laitila, mentoriopettaja Rinnalla-hanke Turun yliopisto

Johanna Viianen, KM,

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja Pori, mentoriopettaja Rinnalla-hanke Turun yliopisto

Kirjallisuuskasvatusta TARU-menetelmällä varhaiskasvatuksessa

TARU eli Tarinoilla lukijaksi -menetelmän tarkoituksena on avata lapsille kirjallisuuden maailmaa ja auttaa heitä käsittelemään tarinoiden herättämiä ajatuksia, kokemuksia ja tunteita. TARU johdattelee tarinoiden kautta osallistumiseen, yhteisölliseen toimintaan, rauhoittumiseen sekä tuo mielihyvää. Tarinoiden kautta lapsi voi laajentaa tietoja, kokemuksia ja löytää samaistumisen kohteita. Esimerkiksi vaikeat tunteet ja niihin eläytyminen on turvallista kohdata satujen ja tarinoiden avulla.

ASIASANAT: TARU - Tarinoilla lukijaksi, Rinnalla-hanke, pienten pedagogiikka, lastenkirjallisuus

TARU-menetelmä mukana Rinnalla-hankkeessa

Taidekasvatuksella on myönteinen vaikutus lasten hyvinvoinnille ja kehityksen eri osa-alueille. Lisäksi sen on todettu vahvistavan lapsen osallisuutta sekä sosiaalisemotionaalisia taitoja. (Neitola, Aerila & Kauppinen 2020.) Opetushallituksen rahoittama Rinnalla – Taide- ja kerrontalähtöinen mentoritoiminta lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen oppimisen tukijana varhaiskasvatuksessa -hanke toteutui Turun ja Oulun yliopistojen yhteistyönä 2018–2020 viidellä eri paikkakunnalla. Hankkeessa keskityttiin lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen edistämiseen taide- ja kerrontalähtöisin menetelmin. Näitä menetelmiä olivat Deep Talk eli hiekkakertomukset, oppimisentarina, Pritney, Silkkitie ja TARU eli Tarinoilla lukijaksi.

Päiväkotien henkilöstö osallistui Rinnalla-hankkeeseen täydennyskoulutuksena, jota toteutettiin mentorointimallilla. Mentoroinnilla tarkoitetaan vastavuoroista ja tavoitteellista vuorovaikutussuhdetta, jossa opitaan toinen toisiltaan. Tavoitteena oli tukea varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillista kehitystä, osaamista sekä tuoda menetelmät heidän käyttöönsä. Jokaiselle hankkeeseen osallistuneelle päiväkodille nimettiin oma mentoriopet-

taja. Tavoitteena oli, että kaikissa hankepäiväkodeissa opittaisiin kaikista menetelmistä ja niiden merkityksestä lasten sosiaalisemotionaalisessa oppimisessa. Menetelmiä toteutettiin ryhmissä mallintamalla sekä yhdessä suunnitellen.

Tässä artikkelissa keskitymme Tarinoilla lukijaksi -menetelmään (Aerila & Kauppinen 2019). Menetelmä tunnetaan tuttavallisemmin TARU-menetelmänä. Kirjallisuuskasvatusta on jokaisen lapsen perusoikeus. Sen avulla on mahdollisuus tukea lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja. TARUssa on merkityksellistä tarinoinnin eläytyminen, jolloin empatia, tunnekokemusten sanoittaminen ja käsittely mahdollistuvat. (Aerila & Kauppinen 2020)

TARU-toiminnan käynnistäminen hankepäiväkodeissa

Rinnalla-hankkeen menetelmät soveltuvat hyvin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiseen (Opetushallitus 2018) toimintaan, koska niissä painottuu yhtenevä arvopohja, tavoitteet ja oppimiskäsitys. TARU-menetelmän satujen, tarinoiden ja runojen maailmaa rikastutettiin erilaisin draamallisin keinoin, kuten käsinukkeja ja erilaista rekvisiittaa käyttämällä, pöytäteatterilla, soittimilla, äänimaisemilla, musiikilla ja lauluilla. Satujen ja ru-

nojen pohjalta myös maalattiin, piirrettiin ja tehtiin ennakoitkertomuksia. (TARU-menetelmästä Aeriala & Kauppinen 2019, 2020.) Näin ollen myös TARU-menetelmään linkittyi monia muita varhaiskasvatuksessa jo hyvinkin perinteisiä toimintatapoja, kuten musiikki ja muut taidelähtöiset menetelmät.

TARU-menetelmän käynnistäminen alkoi tarkastelemalla oppimisympäristöä päiväkotien henkilöstön kanssa. Pohdimme, miten kirjat ja lukeminen näkyvät ryhmässä, niin lapsille kuin vanhemmillekin. Keskustelimme myös siitä, miten kirjat ovat esillä, millainen on hyvä lukupaikka ja miten kirjat valitaan sekä kuka kirjat valitsee. Kirjojen etsintä vaatii ennen kaikkea suunnitelmallisuutta ja aikaa. Päiväkoteihin pyrittiin saamaan kirjastoyhteistyöstä vastaava henkilö.

Hankkeessa keskityimme sosiaalisemio-naalisten taitojen tukemiseen kirjallisuuden ja tarinoiden avulla. Hankkeen aikana kirkastui näkemys siitä, että lähes kaikki satukirjat voivat olla tunne- tai vuorovaikutustaitoja tukevia (Aeriala & Kauppinen 2020). Kirjan ei siis tarvitse olla erityinen tunnetaito-kirja. Tärkeää oli myös antaa lasten valita luettavia kirjoja. Aikuinen voi esimerkiksi tehdä valmiin kirjakattauksen, josta lapset voivat valita. Huomasimme, että saadessaan vaikuttaa luettavan kirjallisuuden valintaan, lapset myös sitoutuvat hetkeen entistä paremmin. TARU-hetkissä keskeistä oli myös tunnelman luominen. Lasten kanssa pujahdettiin muun muassa yhteisille läsnäolon hetkille luku-/runomajoihin.

TARU-lukuhetkissä kiinnitimme myös erityistä huomiota lasten osallisuuteen ja kirjallisuuteen tutustumiseen. Lasten kanssa kirjoja lukiessa on hyvä kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin. Hetki on hyvä aloittaa kertomalla kirjan nimi, kirjoittaja sekä kuvittaja. Näin lapsetkin oppivat, kuka tarinan on kirjoittanut ja sadun kuvittanut. Eläytyvä lukeminen ja tarinasta keskustelu, sekä tarinan ennakointi ja elävöittäminen ovat myös keskeisiä toimintatapoja.

Perheiden lukijuuden vahvistaminen ja kirjastoyhteistyö osana TARU-menetelmää

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristön, kirjallisuusvalintojen ja strukturoitujen lukuhetkien lisäksi TARU-menetelmässä kannustetaan perheitä lukemaan ja rakennetaan aktiivisesti perheiden ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä kirjaston kanssa. Kodeissa on harvoin enää kirjahyllyä esillä ja kirjallisuutta käytetään perheissä hyvin eri määriä.

Kirjastoyhteistyön tuloksena syntyivät suosittut pop up -kirjastot, joita järjestettiin päiväkoteihin syksyllä ja keväällä. Pop up -kirjasto järjestettiin kirjaston henkilökunnan toimesta päiväkodin tiloihin, ja näin kirjat ja niiden lainaaminen tehtiin entistä helpommaksi perheille. Pop up -kirjastossa oli toisinaan mukana myös satuhahmo innostamassa lapsia lukemisen pariin. Kirjastojen henkilökunta auttoi valitsemaan päiväkotien ryhmille kirjoja, joissa oli otettu huomioon paitsi ikäryhmät ja ryhmässä käsiteltävät teemat myös perheissä puhuttavat kielet.

Kirjastoyhteistyönä järjestettiin myös satupolkuja ja iltasatukirjahyllytoimintaa. Satupolut olivat kirjastoon järjestettyjä toiminnallisia iltatapahtumia, joihin perheet saivat tulla yhdessä seikkailemaan satujen maailmaan. Polun varrella oli pieniä yhteisiä tehtäviä.

Iltasatukirjahylly (Aeriala & Kauppinen 2019, 2020, 2021) on valikoitu kirjakattaus pienessä kirjalaatikossa tai -hyllyssä päiväkodin eteisessä. Iltasatukirjahyllystä lapsi pystyy itse valitsemaan iltasadun kotiin. Kirja tuli palauttaa seuraavana päivänä takaisin hyllyyn. Hankkeen aikana kehitettiin myös lukudiplomi (Rinnalla-hankkeen www-sivut), jonka tarkoituksena oli kannustaa perheitä lukemaan lapsille ja samalla auttaa pohtimaan tarinaa kaveri- ja tunnetaitojen näkökulmista. Osassa päiväkodeista perheet olivat mukana iltasatukirjahyllyjen työpajoissa, joita järjestettiin erilaisten teemapäivien yhteydessä. Niissä perheet

nikkaroivat ryhmien käyttöön kirjalaatikoita, joiden tarvikkeet oli saatu lahjoituksina paikallisilta sahayrityksiltä.

TARU-hetkiä alle 3-vuotiaiden ryhmässä

Vauvateatteri

Toteutimme *Lapsosen leikit* -kirjasta vauvateatteria alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Aloitimme hetket Pritney-käsinuken kera huomioimalla jokainen lapsi toivottamalla hyvää huomenta (Pritney-menetelmästä esim. *Suvilehto 2020*). Sitten esiteltiin *Lapsosen leikit* -kirja, jota käytettiin usealla lukuhetkellä. Lapsille luettiin kirjasta ensin kolme ensimmäistä aukeamaa, jonka jälkeen Rinnalla-mentorin katosi tähtiverhon eli näyttämöverhon taakse. Näyttämö oli rakennettu tilaan ennakoon ja näyttämölle tuli kirjan sivuilla esiintyvät esineet: Roosa, Turre, laulava lintu, villalanka, punainen iso pallo. Ensimmäisessä vauvateatterin näytöksessä laulettiin Leena Poikelan laulu *Ihana pallo* ja samalla palloja vierähti lasten leikittäväksi; villainen, iso punainen, pieni pehmeä ja lila pallo (Poikelan Silkkitie-menetelmästä esim. Poikela 2020). Toisessa näytöksessä laulettiin "Ihana pallo" -laulun säkeistö *Saippuakupla on* ja saman tien lapsille satoi saippuakuplia kiinni otettavaksi.

Lasten sanataidehetkessä on hyvä toistaa samoja rutiineja. Ne luovat lapselle turvallisuutta ja auttavat keskittymään toimintaan (Aerila & Kauppinen 2021). Seuraava TARU-hetki alkoi aivan samoin. Tervehdysten jälkeen *Lapsosen leikit* -kirjasta luettiin seuraava aukeama *Abrakadabra, seuraavaksi vettä!* Näyttämölle asetettiin esille vati, jossa oli pieniä vesipulloja. Lapset saivat ottaa

▲ Kuva: Johanna Viianen'

▲► "Herra Hakkarainen", kuva: Merja Alhoke.

▲►► "iltasatukirjahylly", kuva: Tiina Sironen.

► Popup-kirjasto, kuva: Johanna Viianen.

nämä "vesisoittimet" käteen ja lähteä hölskyttämään niitä. Taustalle laitettiin soimaan Leena Poikelan *Luppa kylpee* -laulu. Kolmannen lukuhetken loppuun oli varattu pehmoleluja, joita lapset saivat kuivapestä ja helliä. Lopussa oli jälleen tuttu laulu "Ihana pallo" saippuakuplin loppunäytöksi.

Viimeisellä lukuhetkellä koko vauvateatteri tehtiin alusta loppuun lasten wc-tilassa. Sinne tehtiin näyttämö kuten edellisillä hetkillä. Näyttämölle laitettiin esille pesuvadit ja pestäviä eläimiä. Taustalla soi "Luppa kylpee" -laulu, jonka tahtiin lapset saivat pestä eläimiä. Hetkissä koettiin paljon ilon ja hämmästyksen tunteita. Leikkiminen palloilla, vesisoittimilla ja saippuakuplilla sekä yhdessä jakaminen ja vuorottelu olivat tunteita herättäviä asioita. Kirjan lukeminen muuttui pieneksi näyttämöksi, jolloin lapsilla oli mahdollisuus osallistua ja eläytyä kerrontaan, musiikkiin ja kirjan kuvitukseen sekä kokea, miten tunteet muuttuvat eläväksi esitykseksi.

TARU-lukuhetki

Päiväkodin pienimpien lukuhetkellä lukemisen yhteydessä elävöitettiin tarinaa satuun sopivan

Vauvatetteria Lapsosen leikit -teoksen ympärillä. Kuva: Piia Laaksonen.

rekvisiitan avulla. Esimerkiksi kun Sanna Pellicionin *Onni-poika* (2015) harjoitteli pukemista ja maisteli erilaisia ruokia, löytyivät lasten ihmetykseksi samankaltainen vaate ja leikkiruokat pienestä korista, joita pääsi omin käsin koskettamaan. Kun *Onni-poika* rummutti, niin myös jokainen pääsi vuorotellen soittamaan rummulla. Näin myös aivan pienimmät keskittyivät pienen satuhetken loppuun saakka. Sadun uutta sivua odotettiin jännityksellä ja yhdessä ihmeteltiin, naurettiin ja koettiin. Parasta on, kun sama satukirja avataan uudelleen ja sama yhteinen leikki toistuu tutuna ja turvallisenä.

Runoilua ja taiteellista tulkintaa

Runon maailmaan sukeltettiin alle 3-vuotiaiden kanssa kokemisen, leikin ja maalaamisen kautta. Yhteinen hetki aloitettiin kohtaamalla jokainen lapsi Silkkkien laululla, *Ihana Maija*, jossa lauletaan jokaisesta lapsesta vuorollaan (Maija-nimen tilalle lapsen nimi). Tätä alle 3-vuotiaatkin osasivat jo odottaa innolla. Laulu auttoi lapsia keskittymään, huomioimaan toiset, odottamaan vuoroa sekä rohkaisi osallistumaan. Samalla jokainen lapsi sai vahvistusta itsetunnolleen tultuaan huomioituksi. Kirjaan tutustuminen aloitettiin katsomalla kansikuvaa yhdessä, samalla aikuinen kertoi kirjan nimen, kirjailijan ja kuvittajan.

Tämän jälkeen otettiin esiin aukeama, jossa runo oli ja kuvaa katsottiin keskustellen. Lapset saivat kertoa tai näyttää, mitä kuvassa oli. Aikuinen kysyi apukysymyksiä tarvittaessa. Lapset saivat kuunnella runon ensin aikuisen lukemana. Sitten asetettiin seisomaan yhteiseen piiriin ja leikittiin runon mukana. Valkoinen harso toimi lumena, jota heiluteltiin lasten kanssa piirissä ja kipitettiin runoa mukaillen. Näin tehden toistimme runoa ja leikkiä pari kertaa, jonka jälkeen siirryttiin maalauspisteille. Taustalla soi rauhallinen, hetken sopiva instrumentaalimus-

iikki (esim. *The Moomins Soundtrack Compilations*). Jokainen lapsi sai valita eläimen, jonka jälkiä hän töpötteli paperille, sen verran kuin halusi.

Pienetkin lapset pystyivät osallistumaan omien taitojensa mukaan. Joku innostui enemmän maalaamisesta, kun taas toinen rauhoittui kuuntelemaan musiikkia. Lopuksi kaikki saivat liimata sen eläimen kuvan paperille, jonka jälkiä oli töpötellyt. Hetken aikana oli ihanaa seurata pienten lasten keskittymistä ja pienryhmän rauhaa sekä aikuisten läsnäoloa hetken aikana.

TARU-kirjahetkiä vähän isompien kanssa

TARU-lukuhetkessä tekstiin eläytymistä tuetaan monin tavoin

Myös yli 3-vuotiaiden TARU-lukuhetkissä noudatettiin rutiineja ja ennustettavaa rakennetta. Lukuhetken aluksi kokoonnumme yhteiseen piiriin. Lukuhetkessä on usein käytössä Silkkitie-menetelmään kuuluva silkkiliina (esim. 3 m x 3 m silkkikangas). *Ella ja Unenpää* -kirjahetken aluksi lauloimme Leena Poikelan laulun *Tervetuloa ystävien piiriin* hulmutellen silkkiliinaa (jokainen lapsi pitää kiinni silkkiliinasta) jokaisen lapsen nimi sanoen. Laululeikin loputtua istuuduttiin, hiljennyttiin kuuntelemaan musiikkia ja avattiin lukuhetken kirja.

Katsoimme ensin yhdessä kirjan kantta ja mietimme, mistä kirja mahtaa kertoa. Lapsille kerrottiin kirjailija ja kuvittaja. Kirjaa luettiin eläytyen, kysellen ja keskustellen. Satua elävöitettiin villalankakerällä, mustalla ja sinisellä tähtikankaalla sekä pupu-käsinukella. Kirjasta katsottiin erityisesti tunteisiin liittyviä kuvia ja sen lisäksi keskusteltiin kirjassa olleista ja lasten elämään liittyvistä asioista (iltatoimet, iltasatu, uni ja nukkuminen).

Lukuhetken lopuksi piirrettiin omasta unika-verista ja unen maasta vahaväreillä tai sormiväreillä. Tausta tehtiin vesiväreillä ja aikuinen kirjasi

Ennakointikertomus kuva: Johanna Viianen.

lapsen kertomaa kuvituksen ohien. Musiikki-maisemana piirtämisen taustalla soi rauhallinen musiikki (esim. *Piano lullaby classic: Suwannee R*). Hetkessä oli tärkeää kirjan lukemiseen keskittyminen ja eläytyminen, kirjan kuvien ja tekstin lukemisen mallintaminen, tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen sekä keskustelu kirjan sisällöstä lasten kanssa.

Ennakointikertomus paljastaa lukijan ymmärtämisen taitoa ja ajatuksia

TARU-menetelmän yhtenä toimintatapana 5–6-vuotiailla käytettiin ennakointikertomusta, joka soveltuu hyvin myös alakoulun puolelle. Ennakointikertomuksen avulla voidaan arvioida lapsen yksilöllistä tulkintaa ja ajattelua (Aerila & Kauppinen 2019). Sen sijaan pareittain tai ryhmässä tehty ennakointikertomus painottaa vahvemmin yhteistä kokemusta ja itse keskustelua.

Ennakointikertomuksessa lapsille luetaan valittu tarina käännekohtaan saakka, jonka jälkeen lapset saivat yhdessä pareittain piirtää, kuvitella ja kertoa, miten tarinan tilanne voisi jatkua ja miten tarina päättyy. Rinnalla-hankkeessa oli mukana vain alle kouluikäisiä lapsia, joten lapsiryhmän aikuiset kirjoittivat lasten kertoman tarinan. Rinnalla-hankkeessa kirjat oli valikoitu käsittelemään vuorovaikutustilanteeseen liittyvää haastetta, jonka pohjalta voitiin nähdä miten lapset ratkaisevat tilanteen.

Viisivuotiaiden ryhmässä parityöskentelynä toteutettu ennakointikertomus kirjasta *Ollaan ystäviä* otettiin innolla vastaan ja lapset miettivät yhdessä, mitä Veera-ketulle ja Jalmari-karhulle riidan jälkeen tapahtuu. Myöhemmin iltapäivällä kaikkien parienviisiköt esiteltiin ja luettiin. Lopuksi luettiin myös kirjan alkuperäinen lopetus. Tästä heräsi innokas keskustelu, jossa mietittiin, miten eri tavoin eri henkilöt voivat ajatella, vaikka lasten tuotoksissa olikin näh-

tävissä paljon samankaltaisuutta kuin kirjailijan tarinan lopussa.

Laadukas kirjallisuuskasvatus houkuttaa lukemaan

TARU-menetelmän pyrkimyksenä on laajentaa ja monipuolistaa kirjallisuuskasvatusta varhaiskasvatuksessa entisestään sekä tuoda laadukas lastenkirjallisuus esille lapsia houkuttevalta tavalla. Lapsen lukijuus alkaa jo pienenä kirjoihin konkreettisesti tutustumalla sekä yhteisillä, vastavuoroisilla kirjan katselu-/lukuhetkillä. Kirjojen ja tarinoiden maailma on loputon ja jokaiselle löytyy varmasti kirja, joka kiinnostaa ja johon sukeltaa seikkailemaan. Tähän tarvitaan pedagogista osaamista ja ymmärrystä kirjojen, satujen ja tarinoiden tärkeydestä lapsen kehitykselle.

TARU-menetelmä avasi käsityksiämme lastenkirjallisuuden monipuolisesta käytöstä varhaiskasvatuksessa. TARU-menetelmän yksi perusperiaate on kirjallisuuden ja lukukokemuksen yhdistäminen taiteelliseen kokemukseen. Se laajensi ymmärrystämme kirjallisuuden vaikutuksista lasten sosiaalisemotionaalisiin taitoihin. Lisää tietoa Rinnalla-hankkeesta ja sen menetelmistä löydät Rinnalla-hankkeen verkkosivuilta. Sivustolta löytyy monipuolista materiaalia sekä kirjallisuutta.

Lähteet

- Grindley, S., Dann, P. & Viitanen, V. 1999. *Ollaan ystäviä*. Helsinki: Wsoy.
- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. 2021. Kirjasta kaveri. Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. 2019. Lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. 2018. TARU -Tarinoilla lukijaksi. Kielikukka 3/2018, 12–20.
- Neitola, M., Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. 2020. Rinnalla – Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa. <https://sites.utu.fi/rinnalla/rinnalla-taide-kerronta-ja-sosiaalisemotionaalinen-oppiminen-varhaiskasvatuksessa-e-kirja/> (Luettu: 30.3.2021)
- Pelliccioni, S. 2015. *Onni-pojan seikkailut*. Helsinki: Minerva-kustannus.
- Perkiö, P. & Sakki, P. 2018. *Siiin satupuu*. Helsinki: Tammi.
- Rinnalla-hankkeen www-sivut. <https://sites.utu.fi/rinnalla/> (Luettu: 30.3.2021).
- Suvilehto, P. & Pertamo, K. 2011. *Lapsosen leikit*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Teräs, M. & Pertamo, K. 2013. *Ellä ja unenpää*. Helsinki: Otava.